

УДК 331.103.244 + 334.722

Остапенко В.М., аспірант

Харківський національний економічний університет

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ, ПОТЕНЦІАЛ, МОЖЛИВОСТІ

Запропоновано методичний підхід до оцінки потенціалу використання ППП як інструменту фінансування розвитку регіонів України. Сформовано систему показників для визначення рівнів фінансового забезпечення регіонів, на основі чого розраховано інтегральні показники за кожною групою. Проведено розшарування регіонів за рівнем розвитку компонентів публічно-приватного партнерства.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство, регіональний розвиток, фінансування, державний рівень, приватний рівень, фінансово-кредитних рівень, інтегральний показник, кластер.

Ostapenko V.

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A TOOL FOR FINANCING OF UKRAINIAN REGIONS: NEEDS, POTENTIAL, OPPORTUNITIES

There is a methodical approach to assessing the potential of the use of PPP as an instrument of financing the development of the regions of Ukraine. A system of indicators to determine the levels of financial support of regions, on the basis of the calculated integral indices for each group was established. Stratification of regions by the level of development of the components of public-private partnership was held.

Keywords: Public-Private Partnerships, region development, financing, public level, private level, financial and credit level, integral indicator, cluster.

Постановка проблеми у загальному її вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний розвиток економіки регіонів залежить від стану системи фінансування, як одного з ключових факторів, що створює необхідні умови для реалізації існуючого потенціалу регіонів, не кажучи вже про його примноження. Постійний дефіцит державного і місцевих бюджетів та вилучення бюджетних коштів за багатьма напрямками; відсутність власних фінансових ресурсів у більшості вітчизняних підприємств; значний податковий тиск; фінансова слабкість та низька ефективність існуючих інвестиційних

компаній; низька дієздатність фінансово-кредитної системи щодо мобілізації достатніх обсягів фінансових коштів та її слабка інноваційна орієнтація – все це негативні чинники, які гальмують сьогодні процес фінансування розвитку регіонів України.

Альтернативним джерелом фінансування регіональних процесів в Україні може стати публічно-приватне партнерство, яке в розвинутих країнах є одним з важливих напрямків співпраці держави та приватних структур щодо регіонального розвитку в Україні.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Використання публічно-приватного партнерства як інструмент фінансування пріоритетних галузей в різних країнах висвітлені в працях зарубіжних і українських вчених а також у численних законодавчих актах, нормативно-правових документах, програмних та аналітичних документах ОЕСР, Європейської Комісії та інших. Зокрема, можливостям ППП як інструменту фінансування розвитку економіки приділили увагу такі науковці, як П. Бруссер [1], В. Варнавский [2], О. Головінов [3], М. Дерябина [4], Н. Дутко [5], В. Евенко [6], В. Жежуха [7], І Запатріна [8], К. Павлюк [9], А. Панкратов [10] Л. Федулова [11], П. Шилепницький [12] **Ошибка! Источник ссылки не найден.** та інші. Проте потребують глибших досліджень питання, пов'язані із визначенням стану, можливостей та перспектив участі різних суб'єктів економіки у процесі фінансування регіонального розвитку.

Цілі статті – обґрунтувати необхідність використання ППП в регіональному розвитку, визначити стан компонентів ППП та їх потенціал в фінансуванні економіки регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Рівень розвитку та збалансованості регіонів, в першу чергу, залежить від наявних фінансових ресурсів, які дають змогу реалізації намічених коротко- та середньострокових програм розвитку. На загальнодержавному рівні питанням аналізу фінансування розвитку регіонів приділяється значна увага. Сьогодні існує значна кількість методичних рекомендацій щодо розроблення пріоритетних напрямів регіонального розвитку. Проте рекомендації, що пропонуються, не є науково- та статистично-

обґрунтованими. Критерії фінансування базуються на обмеженій кількості ознак, не враховуючи стан окремих учасників процесу фінансування. Зазначені недоліки призводять до неповного відображення об'єкта дослідження (регіональної соціально-економічної системи), що не може не мати негативного впливу на якість диференціації методів і засобів фінансування регіону, і публічно-приватного партнерства, зокрема. З метою усунення зазначених недоліків пропонуємо методичний підхід до оцінки потенціалу використання ППП як інструменту фінансування розвитку регіонів, який включає три взаємопов'язані модулі і передбачає: проведення аналізу фінансового забезпечення регіонів України; доведення необхідності впровадження ППП; оцінку стану окремих суб'єктів економіки і типологізація регіонів України за перспективами впровадження ППП (Рисунок 1). Підхід базується на розрахунках інтегральних показників методом ентропії та спрямований на групування регіонів за рівнями розвитку складових компонентів публічно-приватного партнерства.

Апробацію запропонованого методичного підходу до оцінки потенціалу публічно-приватного партнерства як інструменту фінансування регіонального розвитку проведено у динаміці за 5 років (2006-2010 рр.) спираючись на дані Державного комітету статистики України. Для проведення чисельних досліджень використано комп'ютерний статистичний пакет STATISTICA і табличний процесор MS Excel. Сформована з використанням метода апіорного ранжування система часткових показників, що характеризує рівень загального фінансування регіонів України наведена у таблиці 1.

Отримані в процесі подальших розрахунків значення інтегральних показників загального стану фінансового забезпечення у регіонах не перевищують 0,5. Це свідчить, що всі регіони впродовж досліджуваного періоду мали низький рівень фінансування, що підтверджує гіпотезу і доводить необхідність подальшого дослідження у відповідності до запропонованої методики (Рисунок 2). Можна відмітити, що Західні регіони отримують більше фінансування, хоча потужні наукові інноваційні та освітні центри загалом зосереджені в східних та центральних областях.

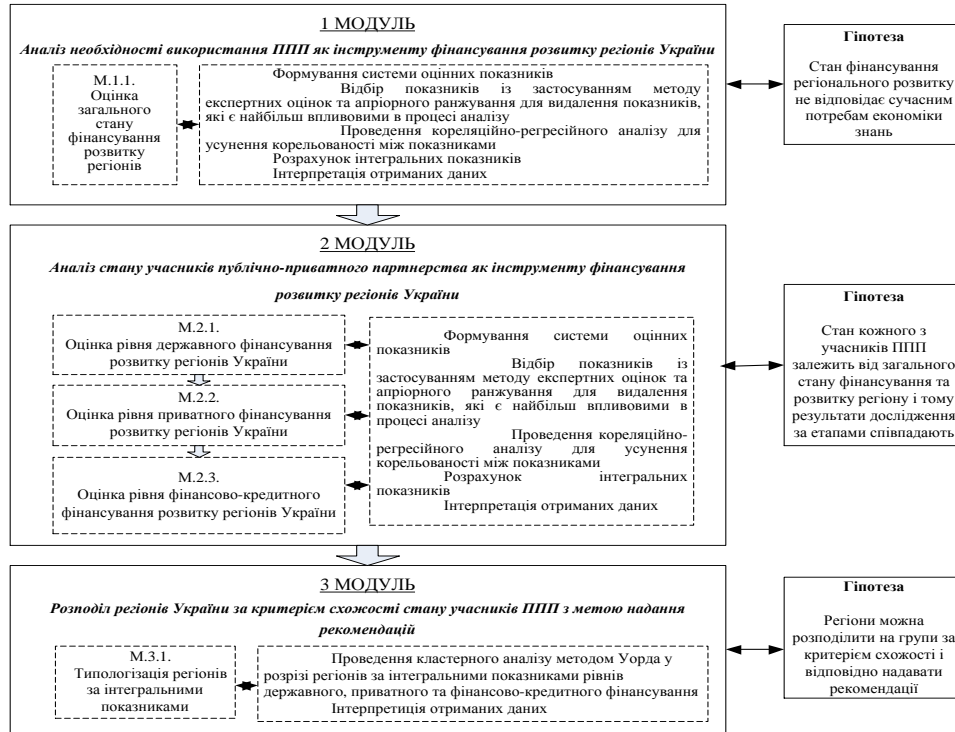

Рис. 1. Методичний підхід до визначення потенціалу публічно-приватного партнерства як інструменту фінансування регіональної економіки (авторська розробка)

Таблиця 1

Сформована система показників, що характеризують рівень загального фінансування регіонів України

№ п/п	Показник	Од. вим.
1.1	Фінансування регіонів за рахунок коштів державного бюджету	%
1.2	Ступінь забезпечення та використання коштів місцевого бюджету	%
1.3	Рівень залучення власних коштів підприємств та організацій до фінансування регіонів	%
1.4	Ступінь залучення іноземних інвесторів до фінансування розвитку регіонів	%
1.5	Ступінь залучення коштів населення на розширення будівництва	%
1.6	Обсяги банківського кредитування економіки	%
1.7	Інші джерела фінансування	%

Результати дослідження свідчать про недостатній обсяг та нестабільність у фінансуванні регіонів, що пов'язано із відсутністю виваженої державної політики щодо розміщення фінансових ресурсів. Значення інтегральних показників підтверджують проблему нераціонального вилучення фінансових ресурсів, що пояснюється неналежним державним плануванням та управлінням фінансової системи України.

Це обумовило перехід до *другого модуля* запропонованого методичного підходу, а саме проведення детального дослідження стану регіонів України з точки зору джерел фінансування та можливих партнерів у публічно-приватному партнерстві з метою виявлення причин ситуації, що склалася. З'ясування стану, проблем та можливостей фінансування у регіонах допоможуть виявити причини незадовільного обсягу фінансових ресурсів та дозволять розробити напрями удосконалення та оптимізації кожного суб'єкта у процесі фінансового розвитку регіону на засадах публічно-приватного партнерства. Подальше дослідження спрямоване на оцінку стану та потенціалу окремих учасників публічно-приватного партнерства як можливих джерел

фінансування розвитку регіонів України. Це дасть змогу, по-перше, виявити слабкі ланки в процесі співробітництва та розробити заходи щодо поліпшення їх стану, по-друге, проаналізувати взаємозв'язки між учасниками публічно-приватного партнерства, що сприятиме оптимізації структури фінансування регіонів і, по-третє, виокремити найбільш перспективні форми публічно-приватного партнерства з урахуванням специфіки регіону та стан його складових компонентів.

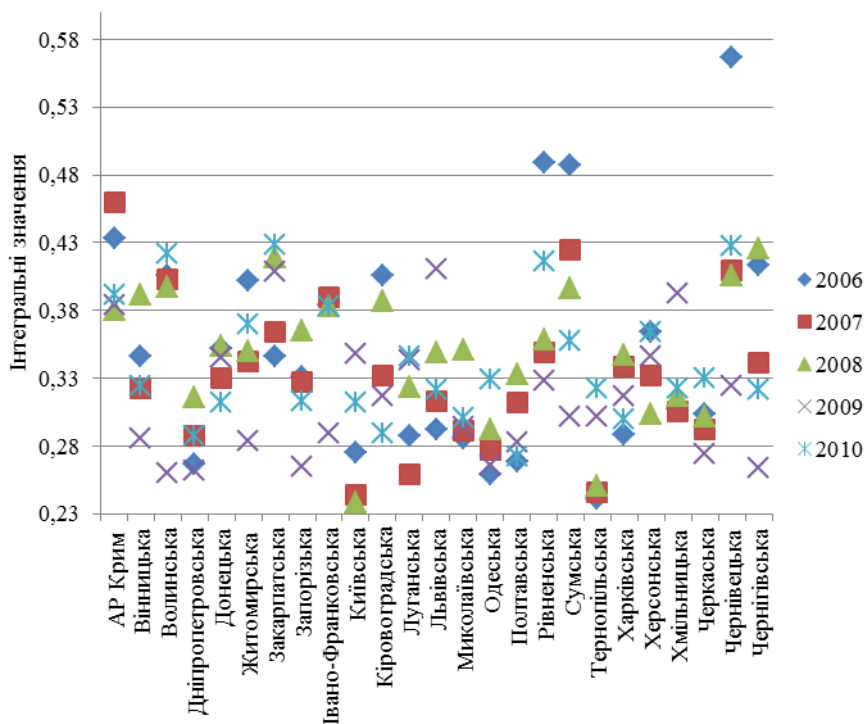

Рис. 2. Динаміка зміни значень інтегральних показників загального стану фінансування розвитку регіонів України

У відповідності до запропонованої методики наступним кроком є формування системи показників оцінки рівнів

державного, приватного та фінансово-кредитного фінансування розвитку регіонів методика проведення якого міститиме ті ж етапи, що були використані для оцінки загального стану фінансування у регіонах (Таблиця 2).

Таблиця 2

Сформовані системи показників, що характеризують рівні державного, приватного та фінансово-кредитного фінансування регіонів України

№ п/п	Показник	Од. вим
1	2	3
Система показників аналізу державного рівня фінансування регіонів		
2.1	Індекс цін	%
2.2	Частку регіону у обсязі валової доданої вартості	%
2.3	Доходи бюджету	%
2.4	Ступінь реалізації зовнішньоекономічної діяльності в регіоні, представлена коефіцієнтом покриття експортом імпорту	%
2.5	Рівень безробіття за методологією МОН	%
2.6	Обсяг реалізованої промислової продукції	%
2.7	Рівень реалізації роздрібної торгівлі	млн. грн
2.8	Рівень використання наявної робочої сили, вимірний в кількості найманих працівників	чол.
Система показників аналізу приватного рівня фінансування регіонів		
3.1	Концентрація суб'єктів господарювання у регіоні, представлена кількістю підприємств	од.
3.2	Ступінь ефективності операційної діяльності підприємств, виражена в обсягах рентабельності	%
3.3	Частка збиткових підприємств	%
3.4	Рівень інноваційної активності СГ, виражений в кількості підприємств, що реалізують інновації	од.
3.5	Рівень прибутковості виробничої діяльності суб'єктів господарювання у регіоні	%

Продовження табл. 2

1	2	3
3.6	Рівень виробничих потужностей підприємств у регіоні, представлена зосередженням обсягами основних засобів	млн. грн
3.7	Ступінь зносу основних засобів	%
3.8	Масштаби розповсюдження результатів діяльності СГ, виражена в обсязі реалізованої продукції	млн. грн
Система показників аналізу фінансово-кредитного рівня фінансування регіонів		
4.1	Концентрація фінансово-кредитних організацій, що представлені банківськими установами	од.
4.2	Активність домашніх господарств у нагромадженні фінансових ресурсів з можливістю подальшого їх використання, що виражено обсягами депозитів у банках	млн. грн
4.3	Ступінь використання фінансових ресурсів банками для запровадження у галузі економіки, вимірний обсягами кредитування	млн. грн
4.4	Рівень залучення додаткових фінансових ресурсів, виражений відсотковою ставкою за кредитами	%

Розрахунок інтегральних показників державного рівня фінансування регіонів (Рисунок 3) виявив, що найвищі показники мають Донецька, Дніпропетровська та Харківська області і лише ці області мають інтегральні показники вище 0,5. Це пов'язано із наявністю комплексів взаємопов'язаних виробничих потужностей, науково-дослідних інститутів та ринків збуту. Інші регіони характеризуються незадовільними показниками стану державного рівня фінансування розвитку регіонів України. Найнижчими показники розвитку рівня державного фінансування характеризуються західні регіони, окрім Львівського.

За результатами розрахунків інтегральних показників стану приватного рівня фінансування розвитку регіонів України (Рисунок

4) слід відмітити Донецький, Дніпропетровський та Харківський регіони, які також мають найвищі значення, займають лідируючі позиції у рейтингу і мають значення інтегральних показників вище середнього. Майже всі регіони мають значення інтегральних показників нижче середнього.

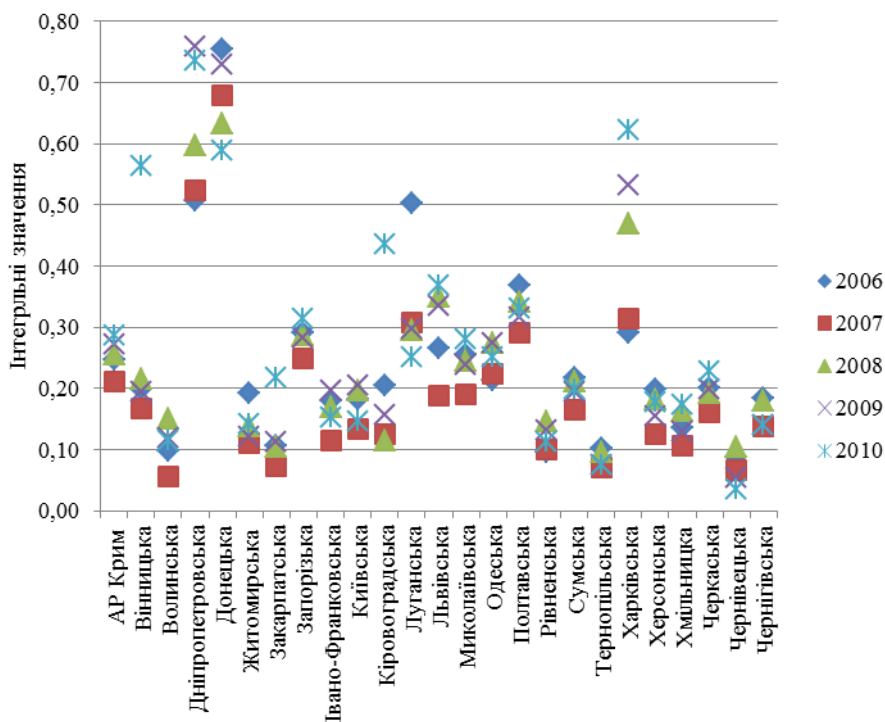

Рис. 3. Динаміка зміни значень інтегральних показників державного фінансування розвитку регіонів України

За результатами дослідження рівня фінансово-кредитного фінансування регіонального розвитку (Рисунок 5) слід відмітити відсутність усталеності та дисбаланс у розвитку банківської

системи. Жоден з регіонів не можна віднести до областей з найкращими чи найгіршими показниками, адже кожен з них має як найвищий так і найнижчий рейтинги. Це пов'язано, перш за все, із фінансово-економічною кризою та її наслідками, що спричинило зниження обсягів кредитування та недовіру до банківської системи і, як слідство, відтік депозитів. Проте можна відмітити, що Дніпропетровський, Донецький та Харківський регіони за період з 2007 років мають лідерські позиції, що пояснюється загальною стабільністю та розвитком областей в порівнянні з іншими.

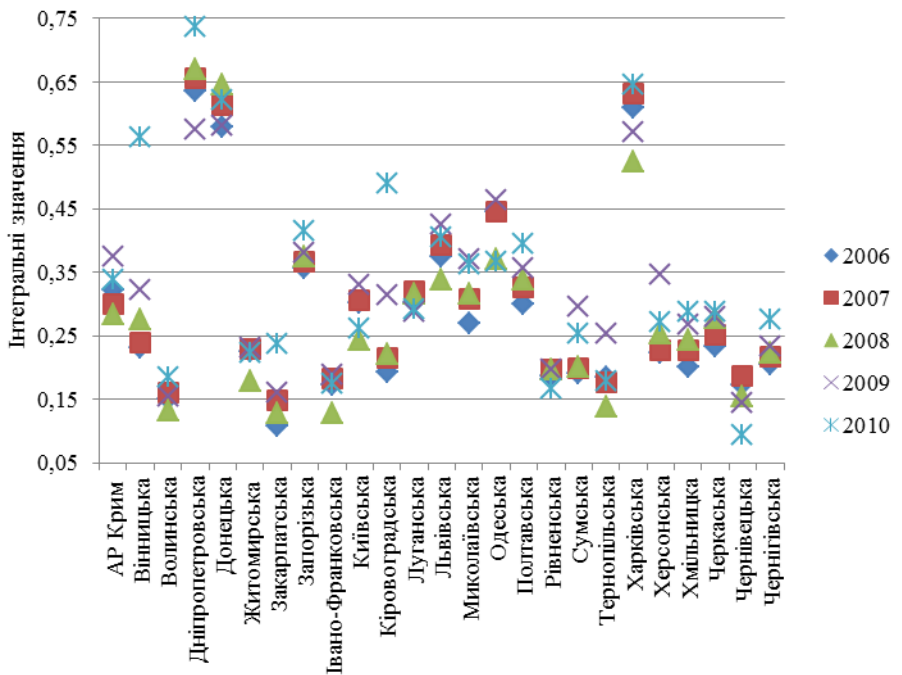

Рис. 4. Динаміка зміни значень інтегральних показників приватного фінансування розвитку регіонів України

З огляду на це, можна відмітити, що досліджувані групи показників, хоча і мають доволі різні сфери використання, проте є

взаємопов'язаними і впливають один на одного. Це підтверджує факт взаємозв'язку окремих рівнів фінансування розвитку регіонів України і свідчить про те, що структурні компоненти розвитку регіону залежать від його загального функціонування та розвитку та впливають один на одного. Це доводить той факт, що незбалансованість та диспропорції регіонів – це стратегічне явище, яке повинно бути вирішено в комплексі. Таким чином доцільно перейти до третього модуля запропонованої методики, а саме розподіл регіонів за рівнями фінансування.

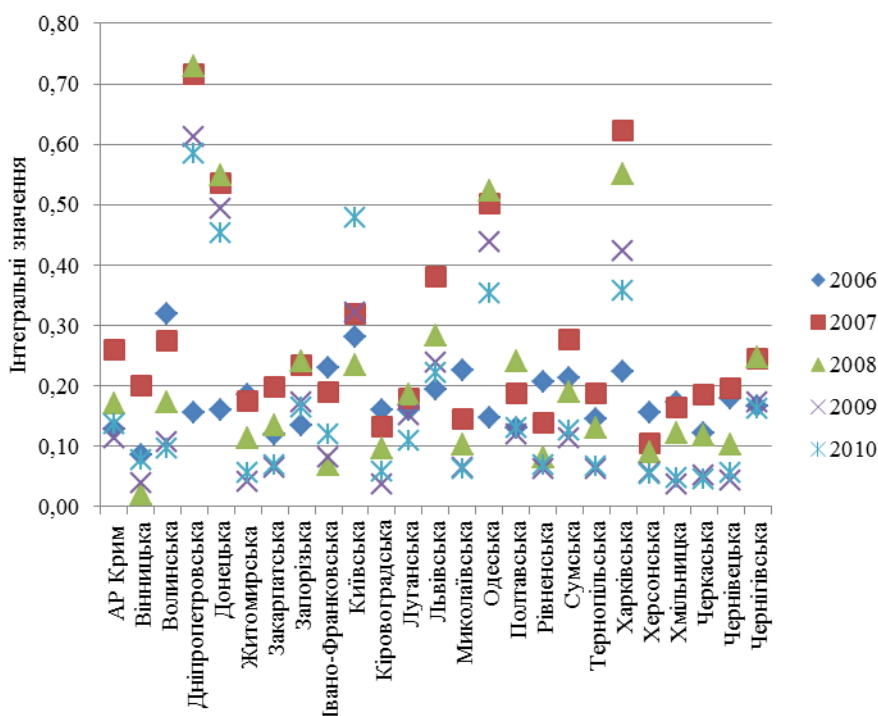

Рис. 5 Динаміка зміни значень інтегральних показників фінансово-кредитного фінансування розвитку регіонів України

В рамках третього модуля проводимо формування груп регіонів за потенціалом використання ППП. Типологізація регіонів методом кластерного аналізу дозволить розподілити області на групи за критеріями схожості стану розвитку учасників фінансування регіонального розвитку для можливості надання подальших рекомендацій з урахуванням особливостей кожної групи. За результатами кластеризації (Таблиця 3) можна стверджувати про існування деякої усталеності у структурі кластерів, що підтверджує результати попередніх досліджень регіонів. Крім того, слід відмітити, що серед цих регіонів немає такого, що за всіма показниками у динаміці займає найвищі значення.

Таблиця 3

Упорядковані класи за рівнями розвитку державного, приватного та фінансово-кредитного фінансування з переліком регіонів, що увійшли до них

Кластер	Розшарування регіонів				
	2006	2007	2008	2009	2010
1	4, 5, 20	4, 5, 20	4, 5, 20	4, 5, 20	4, 5, 20
2	1, 8, 12, 13, 15, 16	1, 8, 10, 12, 13, 15, 16	8, 13, 15, 16	1, 8, 10, 12, 13, 15, 16	1, 2, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16
3	2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25	2, 3, 6, 7, 9, 11, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25	1, 2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25	2, 3, 6, 7, 9, 11, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25	2, 3, 6, 7, 9, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25

Примітка: 1 - АР Крим, 2 - Вінницька, 3 - Волинська, 4 - Дніпропетровська, 5 - Донецька, 6 - Житомирська, 7 - Закарпатська, 8 - Запорізька, 9 - Івано-Франківська, 10 - Київська, 11 - Кіровоградська, 12 - Луганська, 13 - Львівська, 14 - Миколаївська, 15 - Одеська, 16 - Полтавська, 17 - Рівненська, 18 - Сумська, 19 - Тернопільська, 20 - Харківська, 21 - Херсонська, 22 - Хмельницька, 23 - Черкаська, 24 - Чернівецька, 25 - Чернігівська.

Таким чином, за результатами типологізації регіонів методом кластеризації підтверджується тенденція, що Донецький, Дніпропетровський та Харківський регіони займають лідируючі позиції та належать одноосібно до першого кластеру. Це пояснюється територіальним розташуванням, наявністю міцного промислового комплексу, стрімкими темпами розвитку інновацій, впровадження ІКТ та досягнень науки в практичну діяльність. Представники першого кластеру мають найвищі інтегральні значення за трьома компонентами типологізації, тобто за станом учасників публічно-приватного партнерства, а саме: держава, суб'єкти господарювання, фінансово-кредитні установи.

Другий кластер є найчисельнішим. До його складу входять в середньому 15 регіонів, які характеризуються інтегральними показниками нижче середнього. Це так звані депресивні регіони, які характеризуються низьким рівнем людського розвитку, функціонування промисловості, фінансового сектору та інших сфер економіки. Вінницька, Кіровоградська та Миколаївська області тяжіють до другого кластеру, хоча у 2010 році вони були віднесені до третього, що свідчить про підвищення їх рівня розвитку за всіма компонентами.

Представниками третього кластеру мають середні значення інтегральних показників і за результатами ранжування не перевищують 10-е місце. Це пояснюється наявністю в даних регіонах науково-дослідних центрів, розгалуженої мережі вищих навчальних та наукових закладів та наявністю транскордонних зв'язків. Таким чином можна стверджувати про зв'язок між рівнем фінансуванням та розвитком компонентів публічно-приватного партнерства.

Висновок. Таким чином, на основі проведеного дослідження було запропоновано методичний підхід до оцінки потенціалу публічно-приватного партнерства як інструменту фінансування регіонального розвитку, спрямований на розмежування регіонів України за критерієм схожості можливостей та потенціалу розвитку ППП в рамках компонентів фінансового забезпечення. Це дозволить визначити загальний стан фінансування регіонів, що дасть змогу зробити висновок про доцільність використання ППП в

регіональному розвитку та необхідність проведення подальшого дослідження щодо оцінки компонентів ППП та їх потенціалу в фінансуванні економіки регіонів України. Це дасть змогу надати рекомендації щодо підвищення фінансового забезпечення регіонів з урахуванням переваг та недоліків кожної складової ППП, тобто суб'єктів партнерських відносин відповідно до рівня їх регіонального розвитку.

Література

1. Бруссер П. Государственно-частное партнерство – новый механизм привлечения инвестиций / П. Бруссер, С. Рожкова // Рынок ценных бумаг. – 2007. – № 2. – С. 29-33

2. Варнавский В.Г. Партнерства государства и частного сектора: формы, проекты, риски/ В.Г. Варнавский; Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. – М.: Наука, 2005. – 315с.

3. Головінов О.М. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері / О.М. Головінов // Вісник економічної науки України. – 2010. - №1. – С. 47-51

4. Дерябина М. Государственно-частное партнёрство: теория и практика / М. Дерябина // Вопросы экономики, 2008. - №8. – 2008. – С. 61-77

5. Дутко Н. Державно-приватне партнерство: можливості та перспективи розвитку / Н.Дутко // Управління сучасним містом. – 2008. – №1-4/1-12(29-32). – С. 33-43.

6. Евенко В.В. Государственно-частное партнерство как инструмент развития инновационной экономики [Электронный ресурс] / В.В. Евенко, В.Ю. Солдатенков - Режим доступа: www.tu-bryansk.ru/doc/psih/evenko.doc

7. Жежуха В.Й. Стимулювання інноваційної діяльності: європейський досвід / В.Й. Жежуха // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – Л., 2008. - №638. – С. 229-235

8. Запатріна І.В. Бюджетна підтримка як елемент розвитку публічно-приватного партнерства в комунальній сфері// Фінанси України. – 2008. – №4. – С. 3-10.

9. Павлюк К.В. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави / К.В. Павлюк, С.М. Павлюк // Наукові праці КНТУ. Економічні науки, 2010, вип. 17. – С.34-46

10. Панкратов А.А. Государственно-частное партнёрство и преодоление инфраструктурного дефицита / А.А. Панкратов // Страховое дело, 2009. - №7. – С. 58-64

11. Федулова Л. І. Організаційний ресурс державно-приватного партнерства в умовах подолання наслідків кризи / Л. І. Федулова, І. Г. Яненкова // Наукові праці. Том. 109. Вип. 96 – С. 57-60

12. Шилепницький П.І. Особливості впровадження проектів державно-приватного партнерства. Уроки для України / П.І. Шилепницький //Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных

инвестиций: региональный аспект, 2010. – С.1014-1017